

Katsaus

numero 2 1959

Pentti Saarikoski: Naurettavia tyyppejä
Reijo Wilenius: Presidentti Kekkosen poliittisesta
ajattelusta
Jouko Tyyri: Sanan sortajista
Hafiz: Elämänviisaus
Hafiz itsestään
Jouko Tyyri: Piru merrassa
Pentti Hukka: Tiede kysymyksen alaisena
Katsauksia Suomalaista politiikkaa
neljännesvuoteen: 50-luvun kulttuuritapahtumia
Uutta yritteliäisyyttä taiteen
selvittelyssä

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

Katsaus

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuosittilauk 350 mk. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä lehden postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy neljästi vuodessa

Kolmas vuosikerta

K U L T T U U R I P O L I T I I K K A T A L O U S

NAURETTAVIA TYYPPEJÄ

Pentti Saarikoski

Theofrastoksen (371—287 e.Kr.) nimi oli alkuaan Tyrtamos; kerrotaan että Aristoteles antoi hänelle nimen Theo-frastos, suomeksi lähinnä »armoitettu puhuja». Hän oli Aristoteleen oppilas ja tämän tieteellisen työn itsenäinen jatkaja; suurin osa hänen teoksistaan on kuitenkin hävinnyt: jäljellä ovat 'Luonnonhistoria', osa 'Kasvien alkuperästä', tutkielma mineralogiasta, fragmentteja metafysiikkaa käsittelevästä teoksesta sekä 'Luonteita'. Tämä kirjanen sisältää 30 lyhyttä psykologista esseetä ja on todennäköisesti osa laajemmasta kokonaisuudesta. Väitetään ainakin, että Theofrastos olisi kirjoittanut samanlaisia tutkielmia myös hyveellisistä ihmistyypeistä: että tämä osa on kadonnut jäljettömiin tai jäänyt kirjoittamatta, ei ole kummallista.

Ne tyypit, joista 'Luonteita' kertoo, ovat tuttuja niin sanotusta »porvarillisesta» eli uudesta attikalaisesta komediasta; ja myöhemmin ne naurattavat yleisöä Plautuksen ja Terentiuksen, miksei vielä Molièrenkin komedioissa. Psykologia tuli kirjallisuuteen attikalaisessa huihinäytelmässä ja 'Luonteita' on ensimmäinen ihmisten luokittelukoe. Se oli La Bruyèren tietoinen esikuva kun hän kirjoitti 'Les Caractères': Theofrastoksen kirjan kreikkalainen nimi on *K h a r a k t ê r e s*.

PUHELIAISUUS

Puheliaisuus, jos sen tahtoi määritellä, tuntuu olevan kyvyttömyyttä hallita puhettaan, puhelias se joka sanoo vastaantulijalle, kun tämän suusta on päässyt vasta äännähdys, että toinen

on väärässä, että hän itse tietää asiasta kaiken, että hän kertoo miten asia on, jos toinen vain viitsii kuunnella; ja kesken toisen vastausta hän ehättää sanomaan: »Harkitse tarkoin, mitä aiot sanoa», »Hyvä että muistutit minua», »Puhumalla asiat selviävät», »Unohdin sanoa, että», »Sinä ymmärsit heti», »Olen jo pitemmän aikaa odottanut, milloin rupeat ajattelemaan niin kuin minä»; ja muilla tällaisilla aloituksilla hän on varustautunut, niin että vastaantulijalta salpautuu henki; kun hän on näännyttänyt ne jotka ovat yksin, hän rientää isompien ryhmien kimppuun ja hajoittaa ne kesken kaupanteon. Hän menee kouluihin ja painisaleihin estämään lapsia oppimasta juttelemalla harjoittajien ja opettajien kanssa. Jos joku sanoo olevansa kiireinen, hän on halukas rientämään mukana ja saattaa toisen kotiin asti. Hän kertoo mitä sai kuulla kansankokouksessa, jatkaa kertomalla siitä tunnetusta puhujien taistelusta ja kuinka hän itse kerran puhui kokouksessa ja sai menestystä; sanoo välillä jonkin huomautuksen kansanvaltaa vastaan, kunnes kuulijat unohtavat mistä on kysymys, torkahtavat, tai lähtevät matkoihinsa kesken kaiken. Oikeudessa hän estää päätöksen teon, näytöksissä katsomisen, aterioilla syömisen, sanoen että puheliaan on vaikea olla hiljaa, että kieli kasvaa märässä, että hän ei voi vaieta silläkään uhalla, että on puheliaampi kuin varpuset. Hän alistuu lastensakin narriksi: kun hän itse jo haluaisi nukkua ja käskee lapsia tekemään samoin, he sanovat: »Kiltti isä, kerro meille jotakin, niin nukahdamme.»

PELKURUUS

Pelkuruus tuntuu ilman muuta olevan sielun taipumista pelossa, pelkuri se joka näkee vuoret merirosvolaivoina, kun ollaan merillä; ja kun aallokko nousee, hän kysyy, onko laivalla ketään, joka osaisi noitua sen hiljaiseksi; perämiehen katsoessa ylöspäin nähdäkseen, joko ollaan puolimatkassa, tämä mies kysyy, millaisella päällä jumala mahtaa olla; kertoo vieressään istuvalle, että yöllinen uni sai hänet pelkäämään; ottaa jo paidan pois ja antaa palvelijalle; sanoo, että hänet täytyy viedä maihin. Palvellessaan jalkaväessä hän hyökkäyksen aluksi pyytää rintamatoreveitaan seisahtumaan hänen eteensä, jotta hän tarkkailisi heitä, ja sanoo, että on niin vaikea erottaa, kummat ovat vihollisia; kuullessaan kirkkaisuja ja nähdessään kaatumisia sanoo lähinnä seisoville, että hän kaiken touhun keskellä unohti miekkansa, ryntää telttaan, lähettää palvelijansa vakoilemaan vihollisten liikkeitä, kätkee miekan tyynyn alle ja käyttää pitkän ajan muka etsien sitä; nähtyään teltasta, että hänen ystävänsä on haavoittunut, hän rientää luokse, sanoo ettei hätä ole tämän näköinen, ottaa olkapäälle ja lähtee kantamaan, parantelee ja puhdistelee

haavaa, istuu miehen vieressä hätistellen karpäsiä, tekee mitä vain mieluummin kuin taistelee vihollisen kanssa. Kun torvensoittaja antaa taistelumerkin, hän jää istumaan teltaan ja huutaa: »Painutkos siitä! Et anna miesparan nukkua silmällistä tuolla ainaisella merkkien antamisellasi. »Vuotaen toisen haavasta valunutta verta hän kohtaa taistelusta palaavat ja kertoo: »Antauduin hengenvaaraan pelastaakseni erään miehistä»; ja hän vetää kotikuntalaiset ja saman fyleen jäsenet katsomaan potilasta, kertoen jokaiselle, että hän itse omilla käsillään kantoi miehen teltaan.

HARVAINVALLAN KANNATTAMINEN

Harvainvallan kannattaminen tuntuu olevan voimaan ja hyötyyn pyrkivän hallituksen rakastamista, harvainvallan kannattaja se joka kansankokouksen neuvotellessa, ketkä valittaisiin arkhontin seuraksi juhlakulkueeseen, astuu esiin ja sanoo, että näiden pitäisi olla itsevaltiaita, ja jos muut ehdottavat kymmentä, hän sanoo: »Yksi riittää, mutta hänen pitää olla oikea mies»; hän tuntee vain tämän säkeen Homeroksen tuotannosta. Ei monivaltius käy, vain yhdellä olkoon valta, muista säkeistä hän ei tiedä mitään. Itsestään selvää on, että hänen käytössään on tällaisia sanontoja: »Meidän täytyisi vetäytyä tutkistelemaan tätä seikkaa kahden kesken» ja »Irroittautukaamme rahvaasta ja toripaikasta» ja »Meidän on lopetettava veljeily viranomaisten kanssa ja lakattava kuuntelemasta heidän loukkauksiaan tai kiitostaan, koska jomman kumman, joko noiden veijareiden tai meidän, on hallittava kaupunkia». Hän lähtee ulos vasta puolipäivästä ja silloin viitta huolellisesti kiinnitettynä, hiukset täsmälleen sopivan pituisina, kynnet leikattuina tarkasti, hän menee lausumaan tällaisia ajatuksia Musiikkitalon kadulle: »Ilmiantajat tekevät Ateenan asumakelvottomaksi» ja »Oikeudenistunnoissa saamme hirvittävän kohtelun tuomareilta» ja »En voi ymmärtää, minkä vuoksi kukaan viitsii astua julkisiin virkoihin, kun ollaan niin kiittämättömiä sille, joka antaa ja maksaa omastaan», ja kuinka häntä hävettääkään kansankokouksessa, jos hänen vieressään istuu joku vähäpätöinen ja likainen ihminen; ja hän sanoo: »Milloin meidät vapautetaan tuhlaamasta omaisuuttamme näihin valtion virkoihin ja trierarkhioihin?», »Voi tätä kirottua kansanvillitsijöiden sukukuntaa!», »Theseus oli kansakunnan onnettomuuksien alkuunpanija, oli oikein että hän sai maksaa siitä, hehän nylkivät ensiksi hänet». Ynnä muita tällaisia huomautuksia hän esittää vieraille ja niille maanmiehilleen, jotka ovat hänen asemassaan ja aatetovereitaan.

III. KAPITALISMI VAI SOSIALISMI?

Ulkopolitiikan alalla saatoin presidentti Kekkosen ajattelutavassa todeta suuren johtoajatuksen, joka muotoutui jatkosodan aikana: *ulko-poliittisen* realismin eri johtopäätöksineen. Talouspolitiikan alalla ei nähdäkseeni vastaavaa johtoaatetta esiinny — on todettava erilaisia, osittain toisilleen vastakkaisia tendenssejä. Seuraavassa yritän kuvata tätä ristiaallokkoa sekä tunnustella, mikä tuuli (länsi- vai itä-) tuntuu väkevimmältä.

Maahenki

Maalaisliiton perimmäistä päämäärää on ylen hankala täsmällisesti määritellä. Puhutaan »maahengestä», »terveen talonpoikaisväestön säilyttämisestä kansan moraalisenä selkärankana», »Raamatun ja Lakikirjan peruskivistä». Mieleen kohoaa kuva körttiläisistä talonpojista, jotka virsiä laulaen hiihtivät taisteluun »punikkeja» vastaan 1918.

Tästä ruisleivän romantiikasta, joka elähdytti entisaikojen maalaisliittoa, on Urho Kekkosen puheissa ja kirjoituksissa vain rippeitä jäljellä. (Sen enempiä on tuskin muillakaan nykypäivän maalaisliittolaisilla.) Hän on jo varhaisessa vaiheessa hyljännyt turhan raivaajaromantiikan (esim. P. Peitsi S. Kuvalehdessä 7. 7. -43.). Tämä ei merkitse, että hän *sen sijalle* olisi luonut uuden, selvän ja käyttökelpoisen aatteellisen päämäärän.

Siitäkin huolimatta, että sana »kriisi» on meillä kärsinyt inflaation, rohkenen väittää, että maalaisliitto elää paraillaan aatteellista kriisiä. Eilispäivän päämäärät ovat muuttuneet puheenparsiksi, joita toistetaan yhä harvemmin. Tarvittaisiin varmasti juuriin asti menevä aatteellinen suursiivous, kannan määrittely, selvän tien viitoittaminen. Sellaisen puutteessa on helposti seuraus omien henkilökohtaisten etujen tai enintään oman yhteiskuntaluokan päivänintressien ajaminen.

En heittäydy kuitenkaan pessimistiksi. Sama joustavuus, luova kyky, joka maalaisliiton piirissä on sodan jälkeen ilmennyt ulkopoliittikan alalla, voi ajan mukana kehittää käyttökelpoisia muotoja myös maaseutupoliitikassa. Eräät edellytykset, *ajattelun realismi ja joustavuus* sekä *ihmisarvon periaatteellinen tunnustaminen* (Alkion perintönä) ovat olemassa.

Pientilojen ongelma

Suomalaista yhteiskuntaa rakennettaessa tai hajoitettaessa on *yksilön ihmisarvo* otettava muuttumattomaksi lähtökohdaksi. Jokaisen yksilön on saatava yhteiskunnassa asema, jossa hänen työllään ei ole *orjatyön luonnetta*, ei edes sen lievimmässä muodossa. Torpparilaitos on hävitetty — siitä lankeaa erikoisesti maalaisliitolle kunnia. Jos omistussuhteet maaseudulla olisi meillä jäädytetty samaan tapaan kuin esim. Unkarissa, olisi valtiomuotomme tällä hetkellä todennäköisesti kansandemokratia. — Urho Kekkonen on työssä itsenäisten asutustilojen luomiseksi ollut maalaisliiton perinteellisellä linjalla.

Sikäli on kaikki hyvin. Mutta *nyt* on kohonnut uusi ongelma: *Miten pitkälle voidaan mennä itsenäisten tilojen luomisessa?* Onko ajettava itsenäisen tilan idea *loppuun asti* — vaikka seurauksena olisi, muun

yhteiskunnan rasituksena, taloudellisesti elinkelvoton tila, jonka omistaja saa riittävän toimeentulon vain runsaiden valtion avustusten turvin?

Mitä Urho Kekkosella on sanottavana tästä kysymyksestä?

Jatkosodan aikaan hän näyttää vielä uskoneen, että rationaalisella maataloustyön järjestämisellä ja uusilla tekniikan keinoilla saadaan ratkaiseva parannus aikaan. V. 1943 hän kirjoitti (rintamamiesten maansaantihankkeen yhteydessä):

»Meidän on nyt lähdettävä siitä, että sotien päätyttyä meidän pitää kaikilla elämänaloilla tehostaa toimintaamme... Tämä ei ole mahdollista muuten kuin että me... tuotamme jokaista päättä kohti enemmän kuin ennen, luovumme ennakkoluulottomasti kaikesta epätaloudellisesti nahuamisesta ja kaikilla elämänaloilla panemme vauhtia päälle. Tekniikan saavutukset on hetkellisiä kustannuksia kaihtamatta otettava käytäntöön ja kaikessa pyrittävä säästämään ihmistyövoimaa...

»Asutustoimintaa on ryhdyttävä ohjaamaan aivan uusien näkökohtien mukaan. Se saattaa olla kovaa niille, jotka ovat paneutuneet raivaajaromantiikkaan, mutta valtakunnalla ei ole varaa helliä heidän tunnelmoimistaan. Asutustyöhön on saatava amerikkalaista vauhtia...

»Rauhan puhjettua alkaa osa niitä tehtaita, jotka nyt valmistavat tappamisvälineitä, syyttää maailmalle maanviljelyskoneita. Silloin alkaa kokonaan uusi ajanjakso viljelysten raivaustoiminnassakin. Jättiläiskoneet kykenevät raivaamaan ja muokkaamaan yhdessä päivässä peltoa enemmän kuin asutustilallinen on omin voimin raivannut kymmenessä vuodessa. Tarkoituksenmukaisesti järjestetyt työryhmät pystytävät asutustilan rakennukset muutamassa viikossa... Kun he (asutustilalliset) tulevat tilalleen, on heillä valmis talo, joka antaa heille riittävän toimeentulon, niin että heidän ei tarvitse etsiä sivutienestejä tilan ulkopuolelta.» (MP 235 s.)

Tätä lukiessa nykypäivän suomalainen räpyttelee silmiään. Sillä tuo kaunis kuva tulevaisuudesta on perusteellisesti särkynyt kovassa todellisuudessa. Nyt on käynyt selväksi: pelkästään maatalousteknillisin keinoin ei nykyistä kurjuutta voida parantaa, vain vähän lievittää. Jos päämääränä on maatalouselinkeinosta *hyvin* toimeentuleva maalaisväestö, on sellaiset teknilliset uudistukset — samaten kuin paljon puhutun 'pienteollisuuden' perustaminen maaseudulle — nykyisten omistussuhteiden vallitessa vain *puoskarointia*.

Mikä sitten olisi nykyisen tilanteen *parantamista*? Siihen ei Urho Kekkonen sen enempää kuin maalaisliiton nykyinen johto anna selvää vastausta. Tosin hän viittaa siihen, että »on ehkä järkevää ajatella sen elinkelpoisen kantatilan uudelleen pystyttämistä, josta elinkelvottomat tilat on muodostettu, tai yleensäkin liian pieniksi menneiden tilojen sopivaa yhdistämistä.» (MP 122.) Mutta tämä on kaikkea muuta kuin määrätietoinen ohjelma!

Ongelma on tavattoman vaikea. Olisikin mieleetöntä moittia ketään siitä, ettei hän Suomen nykytilanteessa pysty esittämään ohjelmaa, joka toisaalta rakentuisi perinteelliselle 'talonpojan itsenäisyydelle', toisaalta tekisi tiloista elinkelpoisia.

Rehellisesti sanoen: tajuan vain kysymyksen, ratkaisua en tiedä. Kysymys on sellainen, ettei sitä ratkaista tutkijan kamarissa — eikä sen paremmin puoluetoimistossa. Sitä ei ratkaista ylhäältä päin. Olisi enemmän kysyttävä — tyrkyttämättä ns. yleviä periaatteita (lisää itsenäisiä asutustiloja) tai ns. rationaalisia ratkaisuja (suurtiloja tai kolhoo-seja) — mitä maalaiskansamme *itse* haluaa. — Vahinko, ettei nykyinen maaseutumme ole saanut Toivo Pekkastaan, joka paljastaisi sen sisimmät tuskat ja toiveet.

Ikäänkuin korvaukseksi ja vastapainoksi sille, ettei maaseudun kehitys kulkenutkaan v. 1943 kaavailtuun suuntaan, Urho Kekkonen esitti v. 1952 kirjasessaan »Onko maallamme malttia vaurastua?» suurisuuntaisen, valtionyrityksille rakentuvan teollistamisohjelman. On eräällä tavalla traagillista, että nämäkin ajatukset ovat suurin piirtein rauenneet hiekkaan.

Suunnitelmaan kuului, että kansantulosta olisi vuosittain säästetty tietty prosenttimäärä investointeja varten. »Olisi siis löydettävä täydellä objektiivisuudella toimiva menettelytapa määrätä, miten suuri osa kansantulosta on tiettynä ajanjaksona käytettävä kulutukseen ja kuinka suuri osa investointeihin sekä tämän johdatuksella ratkaistava palkkapoliittiset kysymykset.» (OM 86s.)

Varat koottaisiin »lyhyesti ja sydämettömästi sanottuna» verotuksella. Yksityinen kansalainen joutuisi säästämään ne kulutuksesta. Niillä rahoitettaisiin valtion yrityksiä aloilla ja paikoilla, joilla yksityiset yrittäjät eivät pysty (ehkä juuri verotuksen vuoksi!) teollisuutta rakentamaan. Tekijällä on ennen muuta mielessään *Pohjois-Suomi*, sen käytämättömät luonnonvarat ja siellä vallitseva työtilaisuuksien puute: »valtio rientää Pohjois-Suomeen ja rakentaa sen raskaan teollisuuden», kuuluu hänen klassillinen sanontansa. Tämänpäivän uhrauksilla laskeaan tukeva perusta huomispäivän korkealle elintasolle.

Miten on *maalaisliittolainen* saattanut ehdottaa sellaista teollisuuden ekspansiota! Millaista äänten menetystä se tulisikaan merkitsemään! Tosiasia on, että Urho Kekkonen tässä kirjasessaan selvästi murtaa ne rajat, joiden sisällä 'kunnon maalaisliittolaisen' ajatus saa askarrella, ja kohoaa *valtakunnalliseen ajatteluun*. Eero Antikainen syytti aikoinaan avoimesti maalaisliittolaisia siitä, että nämä äänten menettämisen pelosta jarruttavat maan teollisuuden kasvua. On ainakin yksi maalaisliittolainen, johon tämä syytös ei satu. Sellaista innostusta maan teollistamista kohtaan kuin mainitussa kirjasessa en ole tavannut kennelläkään muulla, Väinö Leskistä ehkä lukuun ottamatta.

Mutta miksi *valtionyritysten avulla?* huudahtaa kunnon porvari. Tässä tulemme Urho Kekkonen talouspoliittisen ajatustavan juuriin.

Jo varhaiskirjasessa »Demokratian itsepuolustus» (1934) ilmenee, ettei tekijä ole taloudellisen liberalismiin ystävä, vaikka ei (on heti lisättävä pahoja kieliä vastaan) myöskään sen suoranainen vihamies. Hän nimittää taloudellista liberalismia »voimakkaan oikeudeksi sortaa heikompaansa». (DI 37). Samalla hän on Santeri Alkion tavoin syvästi vakuuttunut sosialismin voimasta, vaikka ei sen täydellisestä oikeutuksesta. Hän ei näytä langenneen siihen laajojen porvarillisten piirien uskoon 30-luvulla, että sosialismi voidaan kiusallisen syöpäläisen tavoin yhteiskunnassa tukahduttaa. Hänen käsityksensä ainakin myöhemmässä vaiheessa voidaan ehkä ilmaista näin:

Tulevaisuuden yhteiskunnassa tulee varmasti vaikuttamaan joitakin aineksia tai piirteitä sosialismista.

Käsitys sosialismin voimasta tuntuu hänellä vahvistuneen toisessa maailmansodassa, jolloin Neuvostoliiton taloudellisen järjestelmän kestävyys ällistyi porvarillista maailmaa. Eikä NL:n sodanjälkeinen kehitys ole kumonnut tätä käsitystä. Luku »Neuvostoliiton teollistaminen» kirjasessa »Onko maallamme...» on tuon ihailun ilmausta. »Objektiivisessa valistustyössä (Suomen teollistamisohjelman puolesta) voidaan hyvällä syyllä käyttää todistuskappaleena myös Neuvostoliiton 1920-luvulla alkanutta ja yhä jatkuvaa suurisuuntaista rakennustointa.»

Urho Kekkonen on sitä mieltä, ettei teollisuuden ekspansio maassamme voi enää tapahtua samalla tavalla kuin satavuotiskautena ennen toista maailmansotaa: *yksityiskapitalismin avulla*. Tähän kantaan hänet johtaa mm. sen mahtavan psykologisen realiteetin huomioon ottaminen, mikä piilee työväenluokan asenteessa, sosialismin laajassa ja hävittämättömässä kannattajakunnassa. »Varsin haluttomia palkan-nauttijapiirit varmaankin ovat tähän tunnustetusti hyvässä tarkoitukseksa (maan teollistamiseksi) tapahtuvaan kulutuksen rajoittamiseen, jos he näkevät, että teollisuuden harjoittajat, ns. suurkapitalistit, nuo paljon puhutut »20 perhettä» kulutuksen rajoittamisen ansiosta lisäävät omaisuuttaan.» (OM 90s.) Ja jokaisen, joka ei halua taistella tuulimyllyjä vastaan, täytyy myöntää, että tässä kohden on Suomen kansassa *psykologinen seinä vastassa*.

Tätä kirjoittaessani on seitsemän vuotta kulunut Urho Kekkosen talouspoliittisen suunnitelman ilmestymisestä. Ovatko nämä ideat iske-neet tulta, jos ovat niin miten?

Kokonaisuutena ottaen on suunnitelma särkynyt todellisuuden myl-lyssä. Valtionyriytyksiä on, mutta on myös varsin vahvoja jarruttavia epäluuloja niitä kohtaan, kuten etenkin viime viikkoina on tullut ilmi. Epäluuloilla on asiallisia syitä. Suomalaisilla valtionyriytyksillä vai-kuttaa olevan se merkillinen ominaisuus, että ne täyttävät useilla eri tavoilla johtavien poliitikkojen ja heidän ystäviensä taskuja. Meillä on syntymässä jokseenkin samanlainen psykologinen jarru valtionkapi-talismia kuin yksityiskapitalismia vastaan: Miksi meidän veronmaksajien pitäisi kiristää vyötämme kun herrat kahmivat miljoonia taskui-hinsa uhraustemme tuloksista?

Valtionkapitalismi ei — ainakaan meillä — näytä paljon enemmän mahdolliselta kuin yksityiskapitalismi. *Vielä vähemmän* valtionkapi-talismi jyrkemmässä, itäisessä hahmossaan. Kansamme ehdoton enemistö uskoo näet (selvemmin tai hämärämmin, mutta lujasti) yksilön arvoon ja oikeuksiin länsimaisessa mielessä.

Toisaalta ei nykyisen tilanteen puoskaroiminen pienin muutoksin tunnu auttavan. Olemme »rehellisesti ja sydämettämiä sanottuna» umpikujassa.

Sanoisin samaa kuin pientilojen ongelmasta: tajuan kysymyksen, vastausta en tiedä. Enkä siksi syytä ketään, joka ei pysty esittämään talouspoliittiseen tilanteeseemme »selvää, käyttökelpoista ja (ennen muuta psykologisesti) mahdollista ratkaisua».

Näen vain yhden tien, joka sekin häipyä hämärään, että ne, joilla siihen jotakin kykyä on, puoluelinjoja tai ulkomaisia esikuvia kaava-maisesti seuraamatta, kaikki meikäläiset realiteetit huomioon ottaen, tutkisivat edelleen tilannetta ja hahmottaisivat *mahdollisia* ratkaisuja. *Kansamme kypsyy ehkä vähitellen ottamaan vastaan radikaalisenkin ratkaisun, kunhan se ei edellytä yksilön orjuuttamista systeemiin tahi toiseen.*

Yhteistyön ajatus

Vähäisenä viitteenä sellaisen ratkaisun tiellä voidaan kenties pitää ajatusta, joka siellä täällä pulpahtaa esiin presidentti Kekkosen puheissa ja kirjoituksissa ja jota voitaneen sanoa sosialistiseksi sanan laajassa mielessä.

Tämä idea on lyhyesti sanoen *yhteistyön ja yhteisvastuun ajatus*. (Miten paljolti siinä on politiikon ammattiin kuuluvaa fraseologiaa, sitä en pysty ratkaisemaan.) Sen perusta ei näytä olevan mikään idea-lismi, vaan se reaalin huomio, että yhteiskunnassamme ei ole muit-

ten kohtalosta erillisiä saarekkeita. Tarkemmin sanottuna, Jos joku ryhmä häikäilemättä kokoaa itselleen etuja joko muiden kustannuksella tai muiden jäädessä muista syistä jälkeen, *tämä ryhmä joutuu itse ennen pitkää kärsimään.*

Epäilen, onko kukaan sosiologi tai sosiaalifilosofi ottanut tätä monitahoista ilmiötä tutkimuksensa kohteeksi. Ei toistaiseksi ainakaan suomalaisessa yhteiskunnassa. *Eräs puoli* tätä ilmiötä (minkä kuka tahansa voi inhimillisesti todellisuudesta lukea) on se, että jonkin ryhmän kasatessa itselleen jatkuvasti, muista piittaamatta etuja, muissa ryhmissä kehittyy tätä ryhmää kohtaan sellainen aggressio (arkikielellä kateus), joka varmasti koituu tälle haitalliseksi, ellei tuhoisaksikin.

Tämän — toistaiseksi vielä osittain selvittämättömän — ilmiön tajuaamisesta syntyy yhteisvastuu, yhteistyön ajatus.

Urho Kekkosella se tulee esille ainakin kolmessa eri yhteydessä. Ensiksikin, hänen tarkastellessaan kaupungin ja maaseudun suhteita:

»Sillä muistaa tulee, että kaikkien kohtuullinen hyvinvointi on se ainoa pohja, joka luo jatkuvan nousun edellytykset ja että yhden osapuolen menestys toisen osapuolen paikoilleen jäädessä tai — pahimmassa tapauksessa — toisen osapuolen kustannuksella on kokonaisuuden kannalta turmiollista ja koituu ennenpitkää vahingolliseksi myös vahvempaan asemaan päässeelle osapuolelle. Vuosisatainen kokemus todistaa, kuinka hedelmällinen vuorovaikutus järkevästi johdetun kaupunkiyhdyskunnan ja sen talouselämän sekä kaupunkia ympäröivän maaseudun välillä johtaa molemminpuoliseen menestykseen.» (MP 114.)

Toiseksi yleisesti taloudellisten eturyhmien suhteissa:

»Me saatamme riidellä taloudellisista tavoitteista ja niistä menettelytavoista, joilla pyrimme päämääriimme, mutta erilaisista käsityksistämme huolimatta me kaikki sittenkin olemme kiinni maan hyvinvoinnin ajatuksessa... Tarkoiton tällä lähinnä sitä, että jokin vahvassa asemassa oleva intressiryhmä on saattanut tiettyä ajankohtana ajaa läpi sille itselleen mieluisia ja sen kannattajille hyödyllisiä toimenpiteitä, jotka ovat menneet yli kokonaisuuden kantokyvyn... seurauksena on ollut taloudellinen takaisku kenties juuri niille piireille, joiden hyvää etsien nuo toimenpiteet on toteutettu.» (MP 159s.)

Ja kolmanneksi tuo ajatus häivähtää teollisuuden eri intressiryhmien kohdalla. Valitettavasti se jää hyvin ylimalkaiseksi:

»Erittäin tärkeää on (sotakorvausteollisuudessa) ollut tulevia toimituksia silmällä pitäen, että yhteistoiminta ja yhteisvastuun tunne tuotantolaitoksissa ja tuotannon eri portaissa on kasvanut...» (MP 95.)

Nämä ovat enemmän katsomuksen ituja kuin loppuun asti kehitelty sosiaalimoraalinen katsomus. Sitä kuvaavissa lauseissa esiintyy lisäksi niin epämääräinen käsite kuin »yhteinen etu», »kokonaisuuden etu», jolla voi iloisesti ratsastaa mihin suuntaan tahansa. (Kokonaisuuden edun nimissä on suoritettu kaikkien aikojen suurimpia veritöitä.)

Entä vastaus otsikon kysymykseen »Kapitalismi vai sosialismi?» Urho Kekkonen näyttää olevan niitä harvoja poliitikkoja, jotka tunnustavat sen tosiseikan, ettei suomalaista yhteiskuntaa nyt ole *mahdollista* eikä luultavasti *hyödyllistäkään* rakentaa johdonmukaisesti kummankaan oppijärjestelmän pohjalle. Puoluetoimistojen propaganda kiihtyy yli sosiaalisen todellisuuden. Hän on itse yrittänyt ajaa valtionyri-tysten aatetta, ja tämäkin aate tuntuu saaneen seinän vastaansa.

Ainoa tie — en tiedä jakaako hän tämän mielipiteen — on nyt meille sopivien sosiaalisten muotojen tutkiminen ja etsiminen.

SANAN SORTAJISTA

Jouko Tyyri

Tuomas Anhava on Ylioppilaslehdessä hyökkäillyt Eljas Erkon kimppuun runoa ja proosaa käyttäen. Tärkein syy näyttää olleen Paavo Haavikon joutuminen Helsingin Sanomien boikottiin. Seikka ei sinänsä ole kovin huolestuttava, niin kuin Anhava aivan oikein on huomauttanut, mutta kaikessa naurettavuudessaan mahtavan kustantajan kosto nuorelle runoilijalle on myös oireellinen. Huomiota ansaitsee lisäksi koston väline: Helsingin Sanomien kirjallisten toimittajien työlle asetetut rajoitukset.

Minulla olisi paljonkin huomauttamista Haavikon haastetta ja Anhavan kirjoituksia vastaan, mutta en tahtois asettua heidän vihollistensa puolelle. Tyydynkin lisäämään keskusteluun pari olojamme kuvaavaa anekdoottia.

Ilta-Sanomiin kirjoittaessani en saanut arvostella kiittävästi Simo Penttilää, joka oli kilpailevan lehden voimamiehiä. Runoilija Arvi Kivimaa oli tabu päinvastaisella tavalla, syistä, joita nuorempana en halunnut ymmärtää.

Viime talvena kirjoitin pakinoita erääseen pieneen maaseutulehteen. Sympaattinen päätoimittaja takasi täyden vapauden ja piti sanansa. Yhdessä kohdassa minulle kuitenkin esitettiin muutosehdotus: mainitsin parilla rivillä, uutista mitenkään kommentoimatta, Haavikon joutumisesta Erkon boikottiin. Sattui olemaan niin hullusti, ettei lehti ollut aivan riippumaton Sanoma Oy:stä. Asiasta siis vaiettiin, sillä vanhemmiten olen alkanut karttaa sivullisten asettamista kiusalliseen tilanteeseen. Sain samalla kuulla valaisevia kertomuksia Erkon menettelystä eräissä aikaisemmissa tapauksissa. Hän antaa ankarat rapsut pienistäkin rikkomuksista.

Älköön nyt kukaan vain luulko, että Anhavan tavoin yrittäisin vetää vastuuseen lehtikuninkaan, joka ei ole vastuussa kenellekään. Hän on kiistattomasti herra talossaan. Hän toimii niin kuin hänen asemassaan on toimittava, järjestelmämme edellyttämällä tavalla. Hän omistaa painokoneet, hän ostaa kirjoitukset, sana on hänen. Hän ei voi loukata sanan vapautta, vaikka sortaisi sanan tekijöitä kuinka paljon tahansa. Sana on kauppatavara, ja kauppa on meillä vapaata. Kuka tahansa saa perustaa sanomalehden ja sanoa mitä mieltä, kunhan ei yllytä laittomuuksiin. Jokainen ei sitä voi tehdä, mutta tämä käytännön rajoitus on juridisesti merkityksetön.

Toista on diktatuurimaissa, sillä niissä on kaikki valtion omaisuutta. Myös sana on niissä valtion monopolisoima, kuin viina meillä. Eikä muuta vaihtoehtoa ole! Tyytykää siis, kapinoitsijat, ja ylistäkää demokratiaamme! Se on pienempi pahe.

Tämän todistelun osaa jokainen ulkoa. Siitä huolimatta väitän edelleen, että sanan yhteiskunnallinen vapaus on Suomessa supistunut olennaisesti. Aho, Järnefelt, Canth ja Erkko saattoivat harkita uuden lehden perustamista, vaikka eivät kuuluneetkaan suurrikkaisiin. Pääoman osuus tuotantoprosessissa oli silloin vähäisempi, verrattomasti vaatimattomampi. Nykyisin täytyy mahtavien järjestöjenkin harkita moneen kertaan, ennen kuin heittäytyvät suurisuuntaisiin kustannusyrityksiin. Päivän Sanomien vaikeudet todistanevat tämän riittävän kaunopuheisesti. Yksityisillä kansalaisilla on tietysti vielä vähäisemmät mahdollisuudet sanojensa taloudelliseen hallintaan.

Silti tarkoitamme yhä edelleen yksilöä, kun puhumme vapaudesta. Yksilöiden vuoksi on turvattu myös sanan valtiollinen vapaus, tulkitkoot juristit lakejaan miten tahansa. Pelkkä kuviteltu vapaus on yksilölle merkityksetön seikka. Ei hän perusta semmoisesta, mitä saa ja mitä ei kumminkaan voi tehdä. Hänellä on myös oikeus oman kokeumuksensa perusteella ratkaista, kuka häntä sortaa.

Suomalainen Suomi pelkää nelosnumerossaan, että »demokraattinen sananvapaus on alituisesti vaarassa, se uhkaa alati joutua valtiokoneiston rattaiden tuhoamaksi». Nuoremman polven kirjoittajat eivät ole joutuneet valtion vainoon. Sen sijaan he tietävät, että kansalaisen sana on jo ruhjoutunut suuriin painokoneisiin. Tästä syystä koneiden omistussuhteet ovat heille jokseenkin yhdentekeviä, koska sanan on joka tapauksessa palveltava niiden omistajia.

»Sananvapauden pohjimmaisena tarkoituksenaahan on, ettei ketään voida panna oikeudelliseen vastuuseen mielipiteistä, vaikka ne ovat vastakkaisia hallitusvallan tai jonkun toisen mielipiteille.» Näin voidaan — suomalaisessa Suomessa tietenkin — sanoa kahdella edellytyksellä: että vapaus on yhtä kuin oikeudellisen vastuun puuttuminen ja että valta on ensi sijassa poliittista. Näin voidaan siis sanoa, kun yhteiskunnallinen todellisuus unohdetaan ja väitellään pykälistä. Meillä sekä valta että vapaus ovat käytännössä yhtä kuin omistus. Todelliset valtiat eivät istu hallituksessa, vaan johtokunnissa. Johtokunnat ovat anonyymeja, ja vastaavasti myös vapautemme sortajat ovat nimettömiä. Vanhanaikainen vapaamielinen kasvatus on valmistanut meidät yhteiskuntaan, jota ei enää ole; järjestelmä on muuttunut sisällöltään, vaikka nimi on entinen.

Olemme siis tekemisissä järjestelmän kanssa, emme yksityisten omistajien. Tällä kohdalla en ymmärrä Anhavaa, jonka mielestä sananvapaus näyttää olevan henkilökysymys. Enää ei julkaista yksityisiä mielipiteitä muuten kuin korkeintaan kuriositeetin vuoksi, todellista painoa on vain sellaisilla kollektiiveilla kuin lehden kanta, puolueen päätös jne. Kansalaisten demokratiaa ei ole, on vain omistajien ja ryhmittymien valtaa. Kun tämä tunnustetaan, niin koko ongelma vaikuttaa aika vanhentuneelta. Mutta juuri ne, joiden mielestä kaikki on kohdallaan — kaikki muu paitsi Kekkonen, Maakansa ja kommunistit — eivät mitenkään suostu tätä myöntämään. Sellaisia yksityisyritteliäisyyden — mikä muinaisjäännös automaation aikakaudella! — mainostajia ymmärrän vielä vähemmän kuin Anhavaa.

Kadonnut Joosef palaa vielä Kaananiin
Älä huoli
Majan autius muuttuu kukkakentäksi
Älä huoli
Pihtien pitelemä sydän, olot paranevat
jätä valitus
Ja pääsi palaa rauhaan mielettömyyksistään
Älä huoli
Jos vielä kevät saapuu elämässä kunnian paikalla
laulajalintu olet vainiolla. Älä huoli
Jos maailman kehrä kerran pari tahtoamme vasten kääntyi
Kiertonsa ei aina ollut yhtäläinen, älä huoli.
Toivottomuus jätä vaikket saanut salaa julki
nähty kisailuja hunnun takaisia. Älä huoli.
Jos Katoomisen myrsky kaataa olemisen perustan
on Nooa laivurina, laineista älä huoli.
Jos tahdot Kaabaan vaeltaa, käyt jalan erämaassa
moitteesta orjanruusupensaän älä huoli.
Jos talosi on vaarallinen, hatara tai päämaali kaukana
tiedä ettei ole tietä loppua vailla. Älä huoli.
Tilamme eron piinapuussa, vihamiehen paineen alla
tuntee Allah kaiken liikuttaja, älä huoli.
Hafiz. köyhyyden nurkissa, pimeiden öiden sopukoissa
kun luet koraania, rukouksiasi, älä huoli.

Ilointu, salain paljastaja
nökkasi älköön olko tyhjä hunajasta!
Pääsi kirkkaan vihreänä,
sydän onnellinen ikuisesti.
Ystävän piirteistä miten piirsit oivallisen kuvan
sanasi satuttava osui viholliseen,
olet Jumalalle koristus, arvoitusten hunnun nostaja.
Ripoita kasvoillemme ruusuveden maljasta
sillä olimme uneliaita, sinä, jonka valvoo onnetar!
Verhojen muuriin minkä polun aukoi laulaja
kun juopunut tanssi yhdessä selväin kanssa?
Viininlaskija heitti ooppiuminsirun maljaan
ja vihollinen menetti niin pään kuin turbaaninsakin.
Aleksanterille viiniänsä eivät luovuta,
kulta ja valta ei tee tätä työtä helpoksi.
Tule, kuule kivun miesten kuulumisia,
sanoja on vähän, merkitystä paljon.
Mutta tämä kiinalainen epäjumala!
kun on sydänten ja uskon vihollinen
varjele Luoja uskoa ja sydäntäni!
Siveiden korviin älä päästä juopuneiden salaisuuksia,
älä kerro sielun omaa tarinaa seinän kuville.
Šaahi Mansûrin suotuisana aikana
täydelliseksi tuli Hafizin runouden tiede.
Šaahi antoi jumalallisesti
jumala hänen askeltansa varjeltoon!

Jouko Tyyri

Pekka Lounelan moitekokoelma *Ollaan sitten suomalaisia* on epäilemättä kyllin pisteliäs teos ansaitakseen pamfletin nimen, mutta sen suomalaisuus on yhtä kaksimielistä kuin epäämätöntä. Kirjan luettuaan ymmärtää, ellei ole aikaisemmin tiennyt, että suomalaisena kyyhöttäminen ei Lounelasta ole kadehdittava kunnia. Hän pitää sitä vain kiertämättömänä tosiasiana, joka on tunnustettava niin kuin muutkin realiteetit. Me olemme sidottuja suomalaisuuteemme, jonka puitteissa meidän on työmme tehtävä. Olemme sangen itsenäisen kansan erittäin epäitsenäisiä kansalaisia. Me ylpeilemme vapaudella, jota emme käytä emmekä osaa käyttää. Tämä on myös tosiasia, joka on nähtävä. Mutta sitä ei tarvitse hyväksyä. Lounelan kirja on protesti. Hän on nähnyt ja näyttää muillekin. Se on terveellinen ja tarpeellinen saarna, mutta se ei ole papillinen, vaan sukkelasti sapekas.

Toisin sanoen Lounela viittaa suureen sukuunsa: esi-isä Lönnrot on urakkansa tehnyt ja auttanut jälkeläisiään siihen missä he ovat. Heidän velvollisuutensa on olla yhtä rohkeita ja katsoa yhtä kauaksi eteenpäin eikä pysähtyä saavutettuun. Elinkelpoista ohjelmaa ei voi tehdä sellaisesta, mikä on jo toteutettu. Kerran olimme kahlittuja suomalaisuutemme ulkopuolelle, nyt emme enää ole. Tie vapauteen viitoitetaan aina uusilla tunnussanoilla.

Tässä tulemmekin hankalaan kohtaan: millä tavalla meidän sitten pitäisi olla suomalaisia nykyisin? Mitkä tunnussanat johdattavat tällä hetkellä uusiin valloituksiin? Näihin kysymyksiin Lounela ei vastaa. Hän vain sanoo, että merrassa on piru, ja hän kuvaa monelta puolelta tuota ilkeätä otusta. Mutta mistä se on tullut ja miten sen saisi ajetuksi merrasta, sitä hän ei kerro. Ehkä se ei ole varsinainen virhe tai edes pahempi puute tämänkaltaisessa tuotteessa, jonka tarkoituksena ei ole muu kuin peilin etevä kääntely. Silti uskallan epäillä, että pamfletista on tullut hivenen ankeampi kuin oli tarkoitus. Asiantilan kohentamiseen tarvittaisiin monen ihmisen mielenmuutos, eikä ainakaan Lounela näytä uskovan joukkoheräämiseen. Jostakin syystä hän odottaa vain barbarian jatkuvaa voittokulkua ja orjuuden lisääntymistä. Hän tuntee ja tunnustaa vihansa voimattomaksi.

Tämä on kirjan ilmeinen perustunto ja sitä salaisesti hallitseva johtoaie. Tekijän vakaumuksellisin iskulause on: »Valtio en ole minä.» Lounela ei ole kumousmies, vaan seuraa yhteiskuntamme hajoamista kuin vieraan maan reportteri. Tai oikeastaan hän kuittaa koko asian muutamalla syrjäisellä huomautuksella. Sivumennen käy ilmi, että sivistyksemme hienostuminen on kokonaan jäänyt naisten varaan. Suoraan hän sanoo, että pohjoismaisessakin demokratiassa yksityinen ihminen on »järjestöjen, organisaatioiden ja elinten uhri, sivustakatsoja, jonka mahdollisuudet vaikuttaa asiain hoitoon ovat olemattomat». Eipä edes se, että hän saa itse tuoduksi julki ajatuksiaan, todista »että sana olisi Suomessa vapaa, vaan sitä että systeemissä onneksi on vielä aukkoja. Silti en rohkene suhtautua kulttuurikeskustelumme tulevaisuuteen toiveikkaasti, sillä kehitys on jatkuvasti kulkenut huonompaan suuntaan...» Ruotsalaisessa kansanpuolueessa hän näkee ainoan sivistystä kunnioittavan ja sen asiaa edes jossakin määrin johdonmukaisesti

ajavan poliittisen ryhmän. Nämä huomautukset eivät ole keksittyjä hävyttömyyksiä, vaan miltei tahattomia pessimistisen vakaumuksen ilmauksia.

Mistä masennus? Mies on katkeroitunut, saattaa joku arvella. Hänen katkeruutensa on pikemminkin myötäsyttyistä kuin epäonnistumisen aiheuttamaa. Kirjallisella uralla Lounela on edistynyt sangen nopeasti. Hän on toimielias ja käytännön kouluma henkilö, jonka fatalismia ei voi mitenkään leimata tahdon heikkoudeksi.

Luulisin että oikea selitys on juuri Lounelan poikkeuksellinen aktiivisuus. Passiivisempi henkilö ei julmistuisi yhtä leppymättömästi toimintansa tielle ilmaantuneista seikoista. Hän pysähtyisi, katselisi eslettä usealta puolelta ja viehättyisi katselemiseen. Mutta Lounelalla ei ole taipumusta masokistiseen nautiskeluun. Hän käy suoraan kohti ja iskee nopeasti. Aikaansaannos kiinnostaa häntä enemmän kuin suorituksen tarkkuus. Hän ihannoi, enemmän kuin ehkä tahtoisu tunnustakaan, suoritusten määrää ja tehokkuutta. Hän on suoraviivaisen aikamme kasvatti ja kaikessa antimilitarismissaan säälimätön taistelija.

Tästä syystä olen aina epäillyt, että kritiikki on Lounelalle lopulta aika vieras harrastus. Hän on pikemmin toteuttava kuin vastaanottavassa mielessä valikoiva henki. Hänen kriittisyytensä on laadultaan ensi sijassa hyökkäävää, ei puolustautuvaa. Hän ei harrasta savolaista salaivaa. Erittelyyn hän kyllästyy nopeasti, se on hänelle vain turhaa viivytystä. Hänen kritiikkinsä ovat objektiivisia siinä mielessä, että niitä hallitsee kohde oman reaktion pyrkiessä jäämään summittaiseksi.

Olen epäilemättä mahdollisimman väärä henkilö mitenkään arvostelemaan Lounelan pamflettia. Olen aivan liian monissa asioissa hänen asetoverinsa, melkein kaikessa yhtä mieltä — ja toisaalta olen itse pureskellut useita yhteisiä aiheita lähes mauttomiksi. Paikoitellen olen tämän kirjan ääressä onnitellut itseäni siitä, ettei minun itseni enää tarvitse tähän tai tuohon seikkaan puuttua. Epäkohta saa puolestani jäädä ennalleen, kunhan se vain on viety kirjaan asianmukaisesti.

Ollaan sitten suomalaisia on voittopuolisesti kulttuuripoliittinen kirja, jonka on synnyttänyt sosiaalisen toiminnan tarve, ei taiteellinen itsekkesyys tai mieskohtainen ilmaisutahto. Lounelaa harmittaa yleinen saamattomuus, yhteiskuntamme lattea materialismi, kaiken suuren ja poikkeuksellisen vieroksuminen sekä luovan innostuksen vähäisyys. Mitään kansallisesti merkittävää ei ole tehtävissä, se on hänen synkkä ja lausumaton johtopäätöksensä, jonka lukija aavistaa pitkin matkaa. Asiaa ei vain ole lausuttu kyllin karmeasti, ja ainakin minua se jäi vaivaamaan — niin iloisesti kuin muuten uskonkin kunniattomaan kukistumiseemme.

Toinen vaivaava piirre on tietty sotainen tarkoituksenmukaisuus eli vastustajien hiukan yksitoikkoinen luonnehtiminen. Matti Kuusen aatteet ovat aika omituisia meidän näkökulmastamme, mutta ei hän kvaliteettia suorastaan kammoksu, ei ainakaan johdonmukaisesti. Ilman häntä ja Kauko Karetinkin elämämme olisi vailla yhtä piristävää lisänsä. Ei heidän persoonallisia ansioitaan tarvitse kieltää, vaikka he ovatkin aikoinaan joutuneet epäilyttävään seuraan.

Olen tainnut sanoa pari inhottavuutta, niin kuin on ikävä tapa tuttavallisessa keskustelussa. Mainostahan ei tässä tarvitse enää kirjasta tehdä, koska se puoli asiasta on hoidettu ja koska pamfletti on jo osoittautunut kaivatuksi.

Lopuksi huomautus, jonka pitäisi sovittaa monia vastakohtaisuuksia. Suomalainen liberaali ei tietenkään palvo auktoriteetteja eikä suosi sotaista kansallismielisyyttä, mutta sitä hartaammin hän voi olla kiin-

tynyt kotimaan lyyrilliseen maisemaan. Ja lyyrillinen on hänelle jokenkin sama kuin äidillinen. Meillähän on tuo mainio Kiven, Leinon, Sillanpään ja Kajavan linja, jolle voi asettua levollisin tunnin. Tässä tapauksessa ei edes tarvitse pelätä, että mies ryhtyisi ennen aikojaan lepäilemään.

Tunnettu saksalainen
päivälehti die Welt
kirjoittaa 3. 6. 1959
Pekka Lounelan kir-
jasta »Ollaan sit-
ten suomalaisia».

»Myös suomalaisilla on äreät nuoret miehensä, ja heistä uhmapäisin on 27-vuotias kulttuuripoliittinen polemiikko, dramaturgi ja kuunnelmien ohjaaja Pekka Lounela. Aikana, jolloin suomalaiset johtomiehet saarnaavat äärimmäistä pidättyväisyyttä poliittisessa keskustelussa, jottei vain suurta naapuria ärsytettäisi, on Lounela heittänyt poleemisen käsikranaatin kirjamarkkinoille.

Lounela itse on nimittänyt essee-kokoelmaansa poliittiseksi pamfletiksi. Hän kamppailee siinä niillä kahdella rintamalla, joilla Suomen nuorison nyt on kamppailtava. Hän taistelee katkerasti vanhaa nationalismia, edistykselle vihamielistä konservatismia, ja samoin vasemmistoradikalismia ja sen todellisuusvierasta ideologiaa vastaan.

Jotkut hänen maanmiehistään tahtovat säilyttää Suomella sen kansallisromanttisen sädekehän. »Suomalaiseksi syntyminen» kirjoitti äskettäin joku »on epätavallisen suuressa määrin kohtalo». Lounela kaataa tämän lausuman huomautuksellaan: »Suomalaisuus ei suinkaan ole mitään epätavallista, venäläiset ovat yhtä lahjakkaita, amerikkalaiset yhtä itsetietoisia, ja ranskalaiset yhtä vaikeassa poliittisessä kriisissä. Arabit ovat yhtä kansallismielisiä, algerialaiset yhtä sankarillisia vapautensa puolustajia, saksalaiset yhtä ahkeria ja pikkuporvarillisia, islantilaiset yhtä köyhiä ja urheiluintoisia — ja silti on yritetty patentoida kaikki nämä ominaisuudet meidän kansallemme...»

Lounela kapinoi väärää tabuja vastaan, valtion holhousta vastaan, korkeaa elintasoa vastaan kulttuurityhjiössä, korkeita veroja ja mukautumismielialaa vastaan.

Voi olla, että Lounelan kirja on vain ilotulitus joka hehkuu kirkkaasti ja palaa nopeasti loppuun, että sen yleistyksen eivät joka kohdassa kestä syvemmälle käyvää analyysiä, että sen kulttuurira-

dikaalilla, anarkismia lähenevällä katsomustavalla on heikkoutensa. Tosiasia on kuitenkin että hänen pamflettinsa on herättänyt suuttumuksen ja ihastuksen myrskyn.

Ja kun seuraa hänen ajatuskulkujaan huomaa, ettei Suomi ole suinkaan syrjäisessä asemassa, ja että paljon siitä mitä Lounela sanoo voidaan myös soveltaa muihin maihin. »Ollaan sitten suomalaisia» on tehokas ukkosenjohdatin Suomen nuorelle, äreälle polvelle.»

TIEDE KYSYMYKSEN ALAISENA

Pentti Hukka

Eräs huomattavimmista nykyajan ihmisen ajattelua hallitsevista mahdeista lienee tiede. Siltähän vaaditaan ratkaisevaa kannanottoa mitä erilaisimpiin asioihin, siihen alati vedotaan ja sen avulla nujerretaan musertavimmin vastaanväittäjät. Tieteellinen tosiasia, etenkin empiirisesti todistettu, on se taikasana, jonka edessä vaikenee kiivainkin poleemikko. Onhan tuomionsa tällöin sanellut korkein mahdollinen taho, vuosisatamme epäjumala ja uskonto, tiede.

Mutta mitä sitten on oikein tiede? Mistä se koostuu ja mikä on se pohja, jolle kaikki on rakennettu? Nämä ovat kysymyksiä, joita ei yleensä esitetä. Asiaa pidetään itsestään selvänä kuten uskon asiaa ainakin. Mutta tiede itsekkin voidaan asettaa tutkimuksen kohteeksi. Analyysi siitä suoritettuna sen omin menetelmin on varsin kiintoisa.

Jo Kant aikoinaan selitti järkemme koostuvan kahdesta tekijästä, havainnosta ja ajattelusta. Edellinen oli kaiken perusta, sillä siihen nojasi ja sen pohjalle rakentui koko ajattelumme. Mutta tähän on vain osa ihmisestä, vieläpä 'ulommais' ja helpoimmin analysoitava puoli. 'Sisin' ja ehkäpä myös vahvin ja todellisin sektori on kuitenkin tahdon ja tunteiden muodostama pohjavire, jonka varassa kaikki muu lepää. Perusaksioomansa mukaan on tieteemme kuitenkin pyrkinyt eliminoidaan molemmat viimeainitut pois itsestään.

Tiede nojaa siis havaintoon. Aistimme muodostavat sen perusvälineet ja siten myös sitä rajoittavat mitat. Kaikki aistit eivät kuitenkaan tässä suhteessa ole samanarvoisia. Näkö-, liikunto- ja kuuloaisti ovat etusijalla jopa niin, että tieteemme oikeastaan rakentuu kahden ensinmainitun varaan.

Mutta tässä ei ole vielä kaikki. Havainnon olemukseen kuuluu, että se aina on paikallista ja ajallista, tarkemmin ilmaistuna nyt-hetkistä.

Sitä ei ole enää silloin kun kynä on piirtänyt sen paperille tai valo filminauhalle. Herkin ja nopeinkin rekisteröimislaite on vain karkea jäljentäjä, joka pyrkii ikuistamaan ilmiön jonkin puolen. Me joudumme joka tapauksessa aina palaamaan ajassa taaksepäin, venyttämään sen muistimme avulla miten se sitten tapahtuneekaan.

Siinä eräitä rajoituksia karkeasti esitettynä, mitkä mm. on otettava huomioon vedottaessa tieteeseen. Se voi kertoa meille kyllä yhtä ja toista, mutta älkäämme olko liian vaativia. Vielä vähemmän saamme erehtyä pitämään välineitä ja menetelmiä mittana kulttuurin saavutuksille. Ne ovat vain eräs osa sen tämänhetkistä muotoa. Ihminen nekin on luonut ja mitta on viime kädessä meissä itsessämme.

En halua aliarvioida tiedettämme, mutta valtaviin tulostulosten ja hienojen teknillisten suoritusten ei saa antaa myöskään hämätä. Ainahan saadaan tuloksia. Vieläpä sitä helpommin mitä kapeammalla sektorilla liikumme. Ei se seikka, että jokin asia on empiirisesti todistettu merkitse vielä paljoakaan. Lukemattomat ovat ne tieteelliset teoriat, jotka tähän päivään mennessä ovat kumoutuneet, vaikka ne olivat aikoinaan sitovasti kokeellisesti oikeiksi todettuja. Totuus on paljon syvempi ja persoonallisempi käsite. Se on jokaisen aivoitusten ja tuntemusten summaatio. Tietenkin itsekukin pyrkii todistamaan oman uskonsa oikeaksi, onnistuen siinä paremmin tai huonommin. Mutta vika ei olekaan siinä. Tieteemme heikko kohta on sen valtava ulkoinen struktuuri, metodien, tutkimustulosten, detaljien, julkaisujen ja kirjamassojen läkähdyttävä taakka, joka on entistä suuremmassa määrin omiaan pitämään meitä ajan ja paikan kahleissa, samalla standarditasolla. Siksi tieteen saralla tarvitaan tänä päivänä ehkä enemmän kuin koskaan ennen ajatustyötä ja oikeintehtyjä kysymysten asetteluja kuin vain pikaisesti tuloksiin pyrkivää, määrättyjen metodien yhä uudelleen ja uudelleen tapahtuvaa summittaista soveltamista.

Tiedehän on pohjimmaiselta olemukseltaan asioiden selittämistä tutummilla kuvilla. — Siinä missä muinaiset esi-isämme näkivät maahisten temmeltävän, tunsu keskiajan ihminen herkästi paholaisen sormien olevan pelissä. Kun meidän päiviemme tiedemies puhuu vastaavassa yhteydessä magnetismista ja atomeista ei asia sinänsä tule meille sen selvemmäksi. Ne käsitteet nyt vain ovat tutummat, joihin ilmiön perusolemus tällä kertaa verhotaan. Lienemmekö tältä kannalta katsottuna tieteessämme vielä kovinkaan pitkällä. Televisioistamme ja tekokuistamme huolimatta.

SUOMALAISTA POLITIIKKAA

A-V. Perheentupa

Kuluneina vuoden alkukuukausina on sattunut eräitä tapahtumia, joiden varaan voi perustaa toiveita alkavasta taloudellisesta elpymisestä. Tärkeimmät näistä ovat sopimuksen syntyminen Neuvostoliiton kanssa kuluvan vuoden kaupasta sekä Kansainvälisen Jälleenrakennusrahas-ton, ns. maailmanpankin päätös antaa Suomen teollisuudelle lainaa investointeja varten. Kumpaankin liittyy nykyisen tilanteemme kannalta eräitä varsin miellyttäviä lisäpiirteitä. Kauppasopimus on pyritty laatimaan sellaiseksi, että sen puitteissa voitaisiin viimevuotista paremmin säilyttää viennin ja tuonnin välinen tasapaino. Erittäin ilahduttavana seikkana on pidettävä sitä, että vuoden 1954 kultalainan kuolettaminen voi tapahtua tavarasuorituksina. Maailmanpankin lainaa taas voidaan ensimmäistä kertaa käyttää myös kotimaasta suoritettaviin hankintoihin, mikä saattaa toisaalta merkitä eräiden metalliteollisuutemme haarojen työllisyyden parantumista, toisaalta lisävahvistusta valuuttavarantoon. Kokonaisuutena nämä kaksi eri suunnilta tullutta ratkaisua voivat antaa tuntuvan sysäyksen alkavalle elpymiselle ja siten saada talouselämän pyörät kiihtyvään vauhtiin, mikäli tässä herkässä vaiheessa estetään päinvastaiseen suuntaan tapahtuvat töytäisy.

Toistaiseksi ei kuitenkaan ole näkyvissä mitään selviä elpymisen merkkejä. Teollisuustuotannon volyymi on alkuvuodesta ollut jopa viime vuoden vastaavan ajan matalaa tasoa alempana. Kausityöttömyyden huippu on tosin sivuutettu ilman, että kortistojen pääluku olisi ylittänyt 100.000:a, mutta tämä on perin heikko lohdutus. Alkanut työttömyyden väheneminen on luonteeltaan normaaliin kausivaihteluun kuuluvaa eikä mitenkään ilahduttavan nopeaa. Tilastoja edelleen tarkastellaksemme voidaan todeta talletusten kasvun jatkuva voimakkuus, mistä on seurannut pankkien rediskonttojen Suomen Pankissa painuminen alemmas kuin moniin vuosiin. Ilahduttavana piirteenä on myös todettava valuuttavarannon jatkuva vahvistuminen.

Lähiaikojen talouspoliittisista ratkaisuista riippuu epäilemättä paljon. Valtion kassan paikkaamiseksi suunnitellut veronkorotukset eivät ole erityisen lupaavia merkkejä. Suomen Pankin aloitteesta alennettiin tosin huhtikuun alusta lukien korkotasoa puolella prosentilla, mutta se ei vielä riittäne luomaan nousun perustaa. Suomen korkokanta on jatkuvasti kansainvälisten mittojen mukaan korkea, joten uutta alennusta pitäisi voida odottaa vielä syksyyn mennessä. Kun aikanaan on käytetty varsin voimakkaita toimenpiteitä inflaation vastustamisen merkeissä ja siten päästetty taloudellisen aktiviteetin lasku etenemään pitkälle, pitäisi myös voida vaatia riittäviä toimenpiteitä nousun aikaansaamiseksi.

Taloudellisiin kysymyksiin on tällä palstalla kiinnitetty runsaanlaaisesti huomiota. Tämä on nähdäkseni täysin perusteltua sikäli, että juuri talouspolitiikkaan liittyvät tällä hetkellä kuten monasti aikaisemminkin maan sisäpolitiikan suurimmat vaikeudet. Mikäli taloudellinen perusta

saadaan kestäväksi, on olemassa pohja sekä sisäiselle rauhallisuudelle että ulkonaiselle riippumattomuudelle. Tämä on tosiseikka, joka sitenkin liian usein unohdetaan.

'Tarkkailija'

Vaivalloisen talvikauden jälkeen suomalaiset poliitikot viettävät kesälomaansa -59 tähystelemällä poliittiselle taivaalle ja etsimällä sieltä hyviä ennusmerkkejä seuraavalle sesongille. Pahoin pelätään, että heidän taivaansa on pilvinen loman loppuun asti. Ennustajat liikkuvat ainakin varmimmalla pohjalla jos kesän kynnyksellä veikkaavat kaikkia pilvenrakosia peliksi kangastuksiksi.

Maalaisliittolaista vähemmistöhallitusta johtava professori Sukselainen on julkisesti toivottanut »sisäistä kypsymistä» vastapelureilleen sosialidemokraateille, jotta syksyllä saataisiin aikaan enemmistöhallitus. Työväen vappujuhlien puhetulvassa sosialidemokraatit esittivät kuitenkin maalaisliittoa kohtaan varsin ankaria syytöksiä: sanottiin, että ml on omasta vallanhimostaan ulkomaiseen apuun turvautuen syössyt Fagerholmin enemmistöhallituksen paikoiltaan.

Maalaisliitto todisti pian vapun jälkeen vappupuheiden kommentoinnillaan, mitä se oli kypsymistoiveilla tarkoittanut. Sosialidemokraatit ovat »hysterisiä eivätkä kypsyneitä», sanoi maalaisliitto. Ilmeisesti oli haluttu, että sosialidemokraattien johtajat olisivat tunnustaneet vuodenvaihteen tapahtumat oikeutetuiksi ja kenties ryhtyneet luovuttamaan paikkojaan sekä sanavaltaansa puolueensa kolmannelle linjalle.

Mikäli näin on, voisi maalaisliittoa jopa syyttää kevytkenkäisestä toiveajattelusta. Tuskin kuitenkaan kukaan uskoo, että ärsytetty ja erilaisista neulanpistoista vieläkin punoittava sos. dem. johtajisto lähtisi kukka kädessä kosimaan maalaisliittoa yhteistyöhön. »Hullujahan olimme», sanoi itse Tanner.

Sen sijaan on epäselvää, millaisin lunnain ylipäänsä ollenkaan on saatavissa aikaan yhteistyötä maalaisliiton ja sosialidemokraattien välille. Pahasti pelkäämme, että siihen tarvitaan molempien suurpuolueiden puoluekokouksetkin vuonna 1960. Ehkä uudet vaalitkin.

Kansa ei kuitenkaan ole jäänyt vaille omia poliittisia herkkupalojaan. Niitä ovat — surullista kyllä — olleet väärinkäytöksiltä haiskahtavat jutut kansaneläkelaitoksessa, kättilöopiston rakennustyössä jne. Pyykki on nyt pestävä loppuun mitään peittelemättä, sillä kysymys on luottamuksen säilyttämisestä virkatointaan hoitavia viranomaisia kohtaan. Valtion liiketoiminta on laajaa. Siinä voi tulla inhimillisillä erehdyksillä, ja jos sellaisista on kysymys, olisi nekin osoitettava.

Väärinkäytösten putkahtaminen esille julkisen varainkäytön alalla sopii tavallaan hyvin yleiseen kuvaan. 50-luvun alkupuolella »jaettiin kakkua» esimerkiksi hinnanalennuskorvauksilla kymmenien miljardien markkojen puitteissa. Oli noususuhdanne, kaikille riitti jotakin. Sitten alkoi kireys ja teki mieli vielä jakaa — olematonta. Pikkuasioita ei ehkä enää huomattu...

Tätä kirjoitettaessa lemuu siis skandaalinkäry poliittisella taistelukentällä, mutta mitään suurta ja ratkaisevaa ei edes uskalleta toivoa. Kukaan ei tunnusta, että oman yhteiskuntajärjestyksemme puolustus olisi tärkeintä viime vaalien opetusten valossa. Se on tärkeämpää kuin kuuden-seitsemän sitä kannattavan puolueen keskinäinen viidakkosota toistensa kustannuksella. Mutta ehkä on lupa odottaa, että korkeat konferenssit rajojemme ulkopuolella laukaisevat jännitystä. Se saataisi löysätä suitsia, jotka ovat täällä tehneet pahoja haavoja.

Millainen on huomattava kulttuuritapahtuma? Lienee turha etsiä mitään yhteistä tuntomerkkiä, joka sopisi kaikkiin. Siksi valitsen subjektiivisen näkökannan: nimitän huomattavaksi kulttuuritapahtumaksi sitä ja vain sitä, mikä *minusta tuntuu* huomattavalta.

Kohta on 50-luku päättynyt ja uusi vuosikymmen, 60-luku, alkanut. Synteesiä 50-luvun kulttuurielämän saavutuksista en pysty tekemään, eikä sellainen minua enemmälti kiinnosta. Kiinnostavaa olisi sensijaan tietää, tai edes aavistaa, millaisin luovin kyvyin kulttuurielämämme siirtyy uuteen vuosikymmeneen. Missä on henkistä rehellisyyttä, hedelmällisiä ajatuksia, tuoretta taidetta, sellaista kulttuuritoimintaa, jonka kanssa mielellään siirtyä alkavalle kymmenluvulle.

* * *

Vahvaksi ja kestäväksi elämykseksi muodostui tutustuminen prof. G. H. von Wrightin teokseen »Logiikka, filosofia ja kieli», joka ilmestyi ruotsiksi (Söderströms) 1957 ja suomeksi (Otava) 1958.

Tuskin erehdyn väittäessäni, että tässä teoksessa on filosofiseen kliimaattiimme saapunut *jotakin uutta* (loogis-empiristisen suunnan vakaantumisen jälkeen 40-luvulla). Teos ilmaisee ilmapuntarin tavoin tiettyä muutosta. Kirjansa alkusanoissa von Wright itse viittaa siihen:

Mutta loogis-analyyttisen ilmaston jatkuvasti levitessä (Pohjoismaissa) syntyy myös edellytyksiä eri suuntiin käyville kehitysmahdollisuuksille. Luulisin, että olemme nyt tällaisen erään kokonaisuuden hajoamista merkitsevän vaiheen kynnyksellä. Yleiskatsauksen yrittäminen merkitsee siksi myös yritystä erottaa niitä halkeamia, jotka ennustavat filosofisen ajankuvan uusia ääriviivoja.

Uusi ilmavirtaus tuntuu selvimmin teoksen viimeisessä luvussa »Wittgensteinin myöhäisvaihe».

Itävaltalainen Ludwig Wittgenstein, jota von Wright nimittää nykyajan filosofian »romanttiseksi neroksi», saavutti 20-luvulla suurta mainetta teoksellaan »Tractatus logico-philosophicus». Siitä tuli loogis-empiristisen koulun suuntaa-antavimpia teoksia.

Vuoden 1933 vaiheilla tapahtuu Wittgensteinin ajattelussa jyrkkä käänne. Hän luopuu monista aikaisemmista opeistaan ja lähtee uusille teille, jotka poikkeavat vahvasti kaikesta aikaisemmasta filosofiasta, hänen oma »Tractatuksensa» mukaanluettuna.

Tälle uudelle vaiheelle on mm. ominaista, ettei Wittgenstein esitä mitään varsinaisia filosofisia teesejä. Hän pyrkii näkemään ja kuvaamaan asiat niin yksilöllisinä kuin suinkin. Hänessä on virinnyt kammo kaikkia yleisiä väitteitä (filosofien pahetta) vastaan. Hänen oivalluksensa — mikä minusta näyttää oikealta — on, että filosofit, yhtä hyvin loogiset empiristit kuin heidän halveksimansa metafysiikit, ovat esittäneet *liian yleisiä, liian laajoja* kysymyksiä. Esimerkiksi: Mikä on taiteen olemus? Mikä on kielen (lauseen) olemus? Puhumatta maailman olemuksesta. Kysymyksiä joihin ei kaikesta päänvaista huolimatta voi saada yhtä, yleistä, kaikkinelevää vastausta.

Wittgenstein itse oli »Tractatuksessa» vaivannut ankarasti päättään kysymyksellä, mikä on kielen (lauseen) olemus. Nyt hän tajuaa että kysymys oli väärä ja päättyy seikkaperäisten tutkimusten jälkeen seuraavaan tulokseen: (von Wrightin mukaan):

Lauseen käsite on perhe, jota yhtäläisyyksien hienosäikeinen verkosto pitää koossa, vaikkei mikään yhtäläisyys lyö leimaansa kaikkiin perheen jäseniin. Wittgenstein esittää erinomaisen vertauksen: käsite perheenä on kuin köysi, jossa kuidut ovat kietoutuneet toisiinsa. Köyden lujuus ei johdu siitä, että mikään **yksityinen** kuitu kulkisi koko köyden läpi, vaan siitä, että kuidut ovat punoutuneet toisiinsa.

Wittgensteinin jälkeenyjäännyt teos »Philosophische Untersuchungen-Philosophical Investigations» (1953) tuntuu olevan todellinen aarreaitta ajatusköyhänä aikanamme. On onni, että prof. von Wright on tuonut tämän uuden tuulahduksen filosofiseen klimaattiimme.

* * *

Filosofia muodostaa — tahtomattaankin — henkisen kulttuurimme ydinvirtauksen, josta sädehtii vaikutuksia mitä erilaisimmille elämän aloille. Siksi tunnen tässä katsauksessa tarvetta ennen muuta haistella filosofista ilmastoamme.

Von Wrightin teos ilmaisi jotakin uutta ei vain Suomessa, vaan yleensä Pohjoismaiden piirissä. Muuan toinen *pohjoismainen* tapaus on norjalaisen filosofin *Knut Erik Tranøy*n tutkielma »Thomas av Aquino som moral filosof» (Universitetsforlaget Oslo 1957).

Menneisyyden suuret katoliset ajattelijat peittää Pohjoismaissa monisatavuotinen tomu, protestanttinen inho. Kuitenkin he ovat *koko* ihmiskunnan yhteistä omaisuutta. Tranøy, joka ei ole katolinen, avaa käsitykseni mukaan tutkielmallaan pohjoismaiselle filosofialle uusia lähteitä. Uskon että nykyaikaisella filosofilla, sen jälkeen kun hän on teoittanut kirkkaaksi analyttisen aseensa, on vielä *paljon* löydettävää. Aavituksen siitä, miten merkittäviä ovat Tranøy'n löydökset, antaa kenties seuraava lainaus tutkielman lopusta:

Tuomas rakentaa moraalioppinsa ihmisluonnolle ... Suurin piirtein sanoen on sekä hyvä että oikea sitä, mikä on sopusoinnussa ihmisluonnon kanssa... Hänen näkemyksessään (moraalisesti) oikeasta on selvänäköisyyttä ja suvaitsevaisuutta, joka tuskin voi olla tekemättä vaikutusta. Se poikkeaa edukseen fanaattisesta moraalidogmatismista, jota yhä voi kuulla meidän päiviemme uskonnollisilta moralisteilta. Ja siinä on näkökohtia, jotka mainiosti sopivat yhteen nykyaikaisen moraali-filosofian keskeisten suuntaviivojen kanssa.»

Toistan vielä: Tranøy'n tutkimus avaa uusia tulevaisuuden näköaloja.

* * *

Sitten puhtaasti suomalainen tapaus: *Yrjö Kallisen*, Työväen Sivistysliiton puheenjohtajan, »Hälinää ja hiljaisuutta» (Tammi 1958). Kallinen saapuu pyörremyrskyn tavoin filosofiseen ilmastoomme. Au-keaako tästäkin uusi ura?

Kallisen filosofissävyyistä ajatustapaa *vastaan* voisi kirjoittaa sivukaupalla. Mutta aseeni putoivat kun luin kirjasta sivuja, jotka kuuluvat vaikuttavimpaan, mitä Suomen filosofoivasta kirjallisuudesta olen kohdannut. Kirjan alkupuolella — kun tekijä oli temperamentikkaalla tavallaan kuvannut veretöntä osanottoaan kansalaissotaan — iski silmäni seuraava kohta, eräänlainen Kallisen huoneentaulu:

Mutta kun myöhemmin vankilassa kaikkea tuota muistelin, sammui sielustani lopullisesti kunnioitus kaikkea arvovaltaa kohtaan. Vannoin itselleni, että en enää ikinä tässä tai tulevaisuudessa tottele ketään enkä mitään arvovaltaa, käskijää, hallitusta, jumalia tai enkeleitä, missään muussa kuin siinä, minkä myönnän oikeaksi tai parhaaksi mahdolliseksi. Teen jokaisen suuren erehdyksen omaan las-

kuuni, selitin itselleni ja muille. Tarkoitin, että miten paljon erehtyenenkin, kuten varmasti teen, en ainakaan erehdy enää tottelemaan sellaista, mikä minusta näyttää väärältä.

Valani olen suunnilleen pitänyt. Se on johtanut moniin kommelluksiin. Se on katkaissut muutamia lupaavia uria. Mutta lupaustani en aio rikkoa.

Teoksen loppuluvut sisältävät sen varsinaisen filosofisen sanoman. Niistä voisi lainata lukuisia vaikuttavia kohtia. Myös ajatuksen lentoa, jossa on vaikea pysytellä perässä. Kumpaakin ainesta on seuraavassa katkelmassa, jossa ilmenee yhtäläinen luottamus ihmisluontoa kohtaan kuin Tuomas Akvinolaisella:

Peloteltuna, ahdistettuna ihminen saattaa käyttäytyä kuin peto. Mutta lakaiskaa edes hetkeksi ihmisen sielusta pelko ja huoli, syyllisyyden tunto ja pakko-velvoitteet, riisukaa hänet edes hetkeksi sekä oman huonouden tunnosta että ns. korkeista ihanteista, ylevistä tavoitteista, ja Jumalan lapsi on edessänne kehityskelpoisena, itsestään kasvavana, vireänä, toimintaan valmiina.

Korkealentoisuudestaan huolimatta ei Kallisen puhe ole pääosaltaan »kielen tyhjäkäyntiä», kävelyä »liukkaalla pinnalla jolta kitka puuttuu» (Wittgenstein), vaan se juurtuu vakuuttavalla tavalla hänen oman elämänsä kokemuksiin ja elämyksiin.

* * *

Ilahduttavimpia 50-luvun ilmiöitä on ollut puoluelinjoista riippumattoman *poliittisen ja sosiaalisen analyysin elpyminen*. Tarkoitin tällä — paitsi varsinaista tutkimustyötä — 'toteen ja oikeaan' pyrkivää kirjoittelua polttavista päiväkysymyksistä. Ruotsalaisella taholla: Nya Argus. Suomalaisella taholla (häpeämättömästi sanoen): Ylioppilaslehti ja Katsaus. Muitakin on.

Sellaisen kirjoittelun tiellä on mahtavia sekä sisäisiä että ulkonaisia esteitä: toisaalta yksilölliset ennakkoluulot, toisaalta puolueitten kaikkialle-yltävät kädet. Jos puolueemme ymmärtäisivät, mitä niiden etu ja valtakunnan etu vaatii, ne *tukisivat* vapaata sosiaalista tutkimusta ja ajattelua, tapahtui se sitten niiden piirissä tai niiden ulkopuolella.

* * *

Modernismin ratkaiseva läpimurto maassamme tapahtui 50-luvulla. Kirjallisuutemme on taas *tuoretta*, niinkuin se omalla tavallaan oli realismin läpimurron aikoina. Meillä on jo hyvä rintama modernisteja, joilta ei puutu persoonallisia piirteitä. Samaten itsenäisiä kritikoita. — Ensi katsauksessa kehittelen tarkemmin tätä tähdenväliä.

* * *

Haluan mainita pihinän ja porinan Suomen kirkossa ja sen ympärillä. Tuntuu siltä että sen piirissä (en tarkoita Hicksin linjaa) on syntymässä jotakin uutta. Kannattaa seurata kirkollista Vartija-lehteä.

* * *

Lopuksi kysymys *koulu-uudistuksesta*, jolle on kuluneella vuosikymmenellä uhrattu tavattomasti painomustetta.

Tästä vuorien järkytyksestä on syntynyt kaksi nopeasti kasvavaa hiirtä: 1955 perustettu *Steiner-koulu* ja 1956 perustettu *Yhtenäiskoulu* (myös edellinen on yhtenäiskoulu). Lisäksi on eräissä muissa kouluissa otettu käyttöön uusia menetelmiä. *Koulu-uudistus ei toteudu ylhäältä päin tulevin määräyksin, vaan yksityisten opettajien oivalluksin ja onnistuksin.*

Näiden opettajien työ on kulttuurimme kuivaksi käyneen maan-kamaran uudistamista. Työn onnistumisesta riippuu paljon yhteiskuntamme tulevaisuus.

UUTTA YRITTELIÄISYYTTÄ TAITEEN SELVITTELYSSÄ

Taiteilija luo teoksensa kokonaisuudeksi, joka on itselleen riittävä ja joka ilmiönä ja ilman tulkintaa sanoo itsestään jotakin. Kriitikon tehtävänä ei ole taide-teoksen itsestään selvän ilmaisun vapaa tulkinta, vaan vapauttava tulkinta, teoksen olennaisen sanottavan peittyneisyyden poistaminen. Lisäksi kriitikko voi tutkia taiteilijan persoonallisuuden taustaa, joka teoksen kautta tulee julki, sekä taiteilijan ja taideteoksen suhdetta ja taideteoksen vaikutusta vastaanottajiinsa. Tällaisen kritiikin ja selvittelyn puuttumista on pidettävä vahinkona.

Suomalaisessa kulttuurikeskustelussa tehtävänsä tietävää taiteen kritiikkiä tapaa vain parhaimmissa päivä-lehdissämme sekä joissakin erikoisaloihin sitoutuneissa aikakausjulkaisussa. Näin ollen ei uusi taidelehti ARINA, joka on ottanut tehtäväkseen kaikkien taiteenalojen keskitetyn selvittelyn, ole syntynyt kapinalliseksi kilpailijaksi, vaan täyttämään tyhjiötä, jota on mainittu jopa kansalliseksi häpeäksi. Onko näin voimakasta ilmaisua käytettäessä haluttu viljellä vain tyhjämpäiväistä kulttuurifraseologiaa vai onko lausuman takana ollut vakava toivomus taidelehden aikaansaamisesta, sen osoittaa aikanaan ARINAlle osoitettava luottamus. Tätä katetta on odotettava sekä kirjoittajakunnalta, jonka taitoon ja yrittämishaluun perustuu lehden sisällön muotoutuminen, että tilaajilta, joiden aktiiviseen panokseen on ainoa mahdollisuus Suomessa perustaa taidelehden olemassaolo.

ARINAN ensimmäisessä, juhannukseksi ilmestyneessä numerossa on artikkeleita kaikilta lehden ohjelmaan kuuluvilta taiteen aloilta: kuvataiteista, musiikista, kirjallisuudesta, teatterista, elokuvasta, arkkitehtuurista ja taideteollisuudesta. Kirjoittajina esiintyvät Kari Salosaari, Jaakko Ylinen, Dora Jung, Ilmari Tapiovaara, Paula Häiväoja, Lars-Gunnar Nordström, Pekka Suhonen, Juhana Blomstedt, Arvo Salo ja Kari Rydman. Osa kirjoittajista on lehden omaa, nuoresta polvesta kokoamaa toimitusneuvostoa, osa taas ulkopuolisia, julkisuudessa jo arvonantoa nauttivaa väkeä. Tämän voi ymmärtää niinkin, että ARINA ei halua tuoda julkisuuteen ainoastaan omien toimittajiensa mielipiteitä, vaan pyrkii olemaan keskustelun vapaa foorumi. Silti ei liene pelkoa, että ARINAN omat voimat vaikeenisivat ja että lehdestä muodostuisi täysin anonyymi.

Tänä vuonna on ARINASTA vielä luvassa kolme numeroa, ja mikäli lehti kehittyy suotuisasti, tullaan ensi vuoden alusta numeroiden lukumäärää ja kunkin numeron laajuutta lisäämään.